

Oponentský posudek

Jan Martínek: Církev a její laický aspekt. Ekleziologická východiska laikátu na počátku 21. století. Diplomová práce. Katedra dogmatické a fundamentální teologie KTF UK, 2015

Práce referuje o tom, jak Yves Congar ve své knize „Jalons pour une théologie du laicat“ reflektuje postavení laiků v církvi a vztah církve společnosti. Poté pokračuje zamyšlením nad vztahem církve a Božího království, jak je hlásal Ježíš Kristus a pokouší se následně vymezit specifickou úlohu laiků při budování Božího království, přičemž tuto úlohu označuje pojmem laikalita. Poslední část práce je torzem pokusu o SWOT analýzu církve s ohledem na úlohu laiků.

Formální stránka

Práce svým rozsahem odpovídá kritériím a je graficky upravena v souladu s požadavky. Velká péče byla věnována jazykové a pravopisné kontrole. Podařilo se odstranit překlipy i typografické chyby, až na malé výjimky (str. 46: „narozdíl“; str. 55: strojopisné uvozovky). Také citační aparát je v zásadě konzistentní a fakultní úzus je dodržován. Práce je rozčleněna do tří kapitol, kde se text dále dělí na podkapitoly. Nadpisy třetí úrovně nejsou číslovány a členění je v různých částech práce nerovnoměrné co do rozsahu textu, navíc jsou některé sekce zcela nelogicky odděleny přechodem na novou stránku. Tatáž výtka směřuje k jazykovému stylu, který především ve třetí kapitole bohužel ztrácí potřebnou vyrovnanost a přesnost vyjadřování. Tato kapitola působí celkově velmi útržkovitě a připomíná spíše úvodníkový styl referování o různých tématech. I přes tyto nedostatky, jakož i ojedinělé nejasné formulace (str. 28: „uznává hodnotu světa“ – nejasný podmět věty; str. 47: nejasná citace; str. 57: „graduální přístup“ – nesprávné použití uvozovek, myšlen snad princip graduality?) lze práci po formální stránce hodnotit jako velmi uspokojivou.

Obsahová stránka

Pohled na osnovu práce (str. 5: obsah) budí značné naděje. Téma úlohy laiků v katolické církvi je aktuální a teologická reflexe jejich postavení je velmi potřebná. Členění postupuje metodicky od historického úvodu k teologické analýze a v poslední kapitole slibuje shrnout situaci laiků v současnosti a nabídnout možnosti dalšího rozvoje jejich působení v církvi. První pochybnost se však vynoří hned v úvodu (str. 6-7), který vykazuje značnou rozkolísanost, pokud jde o stanovení metody následujícího zkoumání. Autor nejprve stanoví jako cíl své práce zkoumání odpovědi učedníků na Ježíšovo povolání, a to specificky ve vztahu ke stvořenému světu. Dále však mluví o odpovědnosti vzhledem ke světu, kterou vnímá především jako úkol laiků. Následuje cosi, co by se dalo chápat jako nástin metodického postupu, který se autor chystá použít, ač místo o metodě znovu hovoří o cíli: načrtnout vývoj působení laiků v dějinách církve i teologická východiska laikátu a v závěru se zabývat aktuálními otázkami. Předmětný odstavec na str. 6 však působí spíš jako hlasité přemýšlení, co by se dalo zkusit, než jako jasně stanovený a kriticky promyšlený metodický postup. Úplným krokem vedle je pak poslední odstavec na str. 7, který znovu rekapituluje, čím se zabývá která kapitola, ale věcně to vůbec nesouhlasí – text jako by mluvil o jiné práci či snad o dřívějším, nyní zásadně pozměněném konceptu.

První kapitola se opírá o výše zmíněné Congarovo dílo, přičemž v sekci 1.1 (vymezení pojmu „laikát“) se nachází také odkaz na pozdější dokumenty magisteria: *Lumen Gentium* a *Christifideles Laici*. Hlubší reflexe koncilního a pokoncilního učení v dané věci však bohužel chybí. Mnohem závažnější je však věcné pochybení v sekci 1.2, kde autor mluví o vertikálním aspektu církve, který spojuje s hierarchií, a

naproti tomu o „rozměru communia“ (str. 11) jako o horizontálním aspektu, což je jednak v rozporu s vysvětlením tohoto pojmu, které uvádí dokument *Communio notio* v odst. 3, jednak to jasně signalizuje, že autor se sám neubrání „nezdravému vychýlení“ (str. 14), ke kterým, jak píše, docházelo v minulosti. I když totiž velmi přesvědčivě mluví o komplementárnosti obou aspektů a dokonce o tom, že „vertikalita předchází horizontalitu“, jednostranným přiřazením pojmu *communio* horizontálnímu rozměru si uzavírá cestu k pochopení, čím církev skutečně je. Je však spravedlivé dodat, že na téže straně autor mluví o vertikálním rozměru jako o vyjádření komunikace Boha s člověkem a tímto způsobem de facto zmíněnou jednostrannost vyvažuje. Sekce 1.3 ve zkratce podává dějiny nauky o církvi na pozadí boje o investituru, středověké krize papežství a novověkého jednostranného juridismu, neboli, řečeno s Congarem, hierarchologie. Na str. 17 je zmínka o Janu Husovi, která ale působí neorganicky a patřila by spíše pod čáru. Závěr kapitoly na str. 19 slibuje podrobnější zmínku o aktivitách L. Boffa, o reformě v diecézi Poitiers a o hnutí „Wir sind Kirche“. Ta se ovšem nikde v dalším textu nevyskytuje.

Druhá kapitola se zabývá vztahem církve ke světu a úlohou laiků. V sekci 2.1 se autor na základě vybraných míst z Markova a Janova evangelia pokouší ukázat, že Ježíšův vztah ke světu byl inkluzivní, tedy vyznačoval se pozitivním přijetím, které umožňovalo „částečný průnik“ (str. 21) skrze vzájemnou komunikaci. Protikladem k tomu je kolaborace se světskou mocí nebo pocit exkluzivního nároku na pravdu a věrnost Boží smlouvě. Postoj inkluze v důsledku vede k aktivní snaze přinést světu poznání Boha, což autor předkládá jako definici pojmu „laickost“ podle Bruna Forte. Sekce 2.2 představuje církev jako „základní strukturu pro dovršení Božího království na zemi“, což zní neobvykle, protože Boží království je všechno jiné než struktura. K tomu je nutné poznamenat, že zde citelně chybí přehled různých uchopení tohoto pojmu v NZ a v teologické reflexi. Zarážející je ukvapený a jednostranný závěr: „Boží království v kázání Ježíšově má primárně charakter sociální“ (str. 27). V sekci 2.3 autor poukazuje na zásadně misijní charakter církve a dovozuje, že vztah církve ke světu je určen jejím úkolem hlásat Boží království. Text zde trpí mnoha nejasnostmi: slovo „světství“, misie „jako taková“ či v „v katolickém smyslu“ (obojí str. 28). Na str. 29 vzniká dojem, jako by si dnešní křesťan mohl či měl vybírat mezi misími *ad extra*, *ad intra* či dokonce *contra gentes*. Tak to autor snad nemyslí, ale rozvádění těchto historických způsobů šíření víry působí v daném místě neorganicky, spíše zbytečně zabírá místo úvaze na téma relevantní misijní strategie pro dnešní dobu, která naopak chybí, pokud nepočítáme zmínku o účasti laiků v politice. To je jistě dobrá myšlenka, ovšem jako jediný konkrétní obsah sekce 2.4 nadepsané „specifická úloha laiků“ je to trochu málo. Jde zde vlastně jen o pojmenování této specifické úlohy nestandardním výrazem „laikalita“.

Třetí kapitola práce vyvolává velké rozpaky. Jde totiž o poměrně nesourodou snůšku rozprav, často navíc čerpající jen z webových stránek a blogů. Autor na to sice upozorňuje v úvodu (str. 7), ale rozšířenost internetu nemůže být omluvou pro opominutí práce se seriózní literaturou. Kromě toho nelze tolerovat vyloženou ledabylost: na str. 68 v pozn. 231 je odkaz na novinářský článek s nejasnou citací papežových slov o „byzantinismu“, zatímco bychom čekali aspoň odkaz na www.radiovaticana.cz, kde je dostupný autorizovaný český překlad příslušného papežského proslovu. Trochu jiný případ je odkaz na De Lubacovu knihu v poznámce 224 na str. 67. Formulace „společně s Františkem můžeme citovat H. De Lubaca“ je v diplomové práci nevhodná stejně jako familiární označení kardinála Congara „bratr Yves“ (str. 13). Podobně na str. 60 je nutno nesmlouvavě odsoudit prohrěšek proti pravidlům vědecké práce: odkaz na Summu sv. Tomáše v poznámce 188 používá šifry „STh“, která chybí v seznamu zkratk. Citace je totiž zjevně převzata z exhortace *Evangelii gaudium*, čl. 43, kterou autor sice jako svůj pramen nezapírá, ovšem místo explicitního údaje o zdroji citace přilepil k odkazu irelevantní a navíc vágní zmínku o českém překladu Summy. Jde sice víceméně o formální pochybení, ale co může čekat student, který neumí správně citovat tak zásadní dílo?

Začátek třetí kapitoly nejprve rozladí stylisticky nevhodně vzletnými formulacemi (str. 33: „neupadá do pocitů beznaděje, ale s novým zápalem se vydává vstříc završení světa“) a pak uvádí SWOT analýzu jako způsob dalšího zkoumání, což udiví, protože by o tom bývala měla být řeč už v úvodní metodické části. Na dalších stránkách jsou bez dalšího vyjmenovány silné a slabé stránky církve i příležitosti a hrozby z perspektivy laika, resp. z pohledu autora. Lze pominout nehotovost a povrchní novinářskou vyváženost jednotlivých fragmentů, avšak nelze se ubránit zklamání, že tím práce abruptně končí, dříve než začala jakákoli práce se shromážděnými informacemi. V zásadě slibný nápad použít SWOT analýzu tím vyznívá do ztracena, protože zcela chybí náležité zhodnocení, určení klíčových faktorů a vazeb mezi nimi jakož i stanovení postupů pro využití kladných a eliminaci záporných stránek.

Závěr

Autor v prvních dvou kapitolách prokázal značný stupeň schopnosti samostatně myslet a vědecky pracovat. Třetí kapitola však představuje nečekaný zlom a práce je zjevně nedokončená, takže nelze ověřit, zda bylo dosaženo cílů vytčených v úvodu.

Jakousi absurdní korunou práce je stránka nadepsaná „závěr“ (str. 71), ve skutečnosti spíše předmluva, která by ovšem na začátku díla působila kontraproduktivně. Autor zde vlastní práci podrobuje celkem otevřené kritice („výsledek je pouze jakýmsi úvodem“, poslední část „ponechána v podobě z listopadu minulého roku“, „práce vyznívá jako nemístně kritická“, reprezentuje „světský, nebo dokonce přízemní pohled“). Nezbyvá než se k takovému hodnocení připojit.

Pozitivním způsobem je třeba hodnotit zejména úvahu o laickosti jako pozitivním vztahu církve ke světu (str. 20-23). Je jen škoda, že práce v důsledku nedostatečně vymezené metody pojednává střídavě o vztahu církve a společnosti, vztahu kleriků a laiků uvnitř církve a vztahu laiků ke světu, aniž by od sebe tyto oblasti přesně odlišila. Některé náznaky tu jsou (str. 10 dole, str. 30), ale zůstává zde nevyužitá příležitost jasněji poukázat na možný úkol laiků v církvi, totiž vytvořit pro ni místo ve společnosti a naopak v církvi připravit místo pro všechny, kteří se dosud necítí vítáni. Přesto lze tuto autorovu intuici ocenit.

Definitivní klasifikace se bude odvíjet od průběhu obhajoby.

V Praze dne 31. 5. 2015

Dr. Ondřej Salvét

Otázky k případné diskusi:

Na str. 11 definujete laikát jako zaměření církve ke světu, na str. 20 píšete, že laickost je poměr církve a světa, na str. 28 se zdá, že laickost je kvalitou světa. Jak je to doopravdy?

Jaké konkrétní reformátorské teze máte na mysli na str. 15 a kde přesně ve 3. kap. se jimi zabýváte?

Na str. 18 se řeší otázka kvalifikace odmítání církevní hierarchie reformátory jako věroučné hereze. Zdá se, že v tomto bodě nesouhlasíte s Y. Congarem, můžete upřesnit vaše důvody?

Na str. 20 se vyskytuje výraz „světství“. Myslíte tím světskost nebo svatost světa?

Str. 54: Není rozlišení exkluzivního a inkluzivního přístupu trochu nespravedlivé? Každá inkluze musí mít své meze a je tudíž náchylná k obvinění z nepřiznaného setrvávání v exkluzivismu.